

Три рублі

Іван Бунін

Три рублі

Переклад Олександра Грязнова

Того літнього вечора я приїхав залізницею із села в наше повітове місто десть о дев'ятій. Було ще жарко, похмуро від хмар, насувалась гроза. Коли візник помчав мене, підіймаючи пил, від вокзалу по темному полю, позаду раптом щось спалахнуло, дорога попереду на мить осяялась золотом, десть прокотився грім і великими зірками залопотів по пилюці швидкий, рідкий дощ, який відразу й припинився. Потім дροжки, скотившись по схилу з м'якої дороги, заторохтіли по кам'яному мосту через пересохлу річку. За мостом дико чорніли і пахли металом міські кузні. На дорозі вгору горів вкритий пилом гасовий ліхтар...

В готелі Воробйова, кращому в місті, мені, як завжди, відвели кімнату зі спальнею за перегородкою. Повітря в цій кімнаті з двома зачиненими вікнами за білими коленкоровими фіранками було гаряче, як у печі. Я наказав коридорному відчинити вікна навстіж, принести самовар і чимскоріше підійшов до вікна: в кімнаті дихати було нічим. За вікном уже чорніла темрява, в якій раз-у-раз спалахували блискавки, тепер вже голубі, і котився наче по вибоїнам гул грому. І, пам'ятаю, я подумав: настільки нікчемне містечко, що навіть не зрозуміло, навіщо так грізно спалахує над ним це прекрасне голубе світло і так велично гримить і струшується похмуре, невидиме небо. Я пішов за перегородку і, знімаючи з себе піджак і розв'язуючи краватку, почув, як влетів із самоваром на таці коридорний і гупнув об круглий стіл перед диваном. Я визирнув: крім самовара, полоскальниці, склянки і тарілки з булкою, на таці була ще й чашка.

— А чашка навіщо? – запитав я.

Коридорний відповів, загравши очима:

— Там вас одна дівця питає, Борисе Петровичу.

— Яка дівця?

Коридорний знизав плечима і манірно усміхнувся:

— Зрозуміло, яка. Дуже просила впустити, обіцяла рубль на чай, якщо добре заробить. Бачила, як ви під'їхали...

— Із вуличних, значить?

— Ясна справа. Таких у нас ніколи не помічалось: приїжджі звичайно до Анни Матвіївни за дівцями посилають, а тут раптом якась сама заходить... Зростом велика і ніби гімназистка.

Я подумав про нудний вечір, що чекав мене, і сказав:

— Це кумедно. Впусти її.

Коридорний радісно зник. Я почав заварювати чай, але в двері відразу постукали, і я зі здивуванням побачив, як, не чекаючи на відповідь, в кімнату розв'язними кроками великих ніг у старих полотняних черевиках увійшла росла дівчина в коричневій гімназичній сукні і солом'яному капелюшку з пучком штучних волошок збоку.

— От ішла і забрела до вас на вогник, — зі спробою іронічної усмішки сказала вона, відводячи вбік темні очі.

Все це було зовсім не схоже на те, що я чекав, я злегка розгубився і відповів занадто весело:

— Дуже приємно. Знімайте капелюшок і сідайте чай пити.

За вікнами спалахнуло вже фіолетово і зовсім широко, грім прокотився десь близько і застережливо, в кімнату війнуло вітром, і я поквапився зачинити вікна, зрадивши можливості приховати своє зніяковіння. Коли я обернувся, вона сиділа на дивані, знявши капелюшок і закидаючи назад стрижене волосся видовженою засмаглою рукою. Волосся у неї було густе, каштанове, обличчя з широкими вилицями у веснянках, губи повні, бузкові, очі темні і серйозні. Я хотів жартівливо вибачитися, що я без піджака, та вона сухо подивилась на мене і спитала:

— Скільки ви можете заплатити?

Я знову відповів з вдаваною безтурботністю:

— Встигнемо ще домовитися! Випиймо спершу чайку.

— Ні, — сказала вона, суплячись, — я повинна заздалегідь знати умови. Я менше трьох рублів не беру.

— Три так три, — сказав я з тою ж дурною безтурботністю.

— Ви жартуєте? — спитала вона суворо.

— Ніскільки, — відповів я, думаючи: "Напою її чаєм, дам три рублі і випроводжу з богом".

Вона зітхнула і, закривши очі, відкинула голову на спинку дивана. Я подумав, дивлячись на її безкровні, бузкові губи, що вона, певно, голодна, подав їй чашку чаю і тарілку з булкою, сів на диван і торкнув її руку:

— Їжте, будь ласка.

Вона відкрила очі і мовчки почала пити і їсти. Я пильно дивився на її засмаглі руки і строго опущені темні віії, думаючи, що справа робиться все більше безглуздою, і спитав:

— Ви тутешня?

Вона помотала головою, запиваючи булку:

— Ні, здалеку...

І знову замовкла. Потім струсила з колін крихти і раптом встала, не дивлячись на мене:

— Я піду роздягатись.

Це було несподіваніше за все, я хотів щось сказати, та вона владно перебила мене:

— Замкніть двері на ключ і опустіть штори на вікнах.

І пішла за перегородку.

Я з несвідомою покірністю і поспішністю опустил штори, за якими продовжували все ширше спалахувати блискавки, ніби намагаючись глибше зазирнути у кімнату, і все настійливіше розкочувався грім, повернув у передпокої дверний ключ, не розуміючи, навіщо я все це роблю, і вже хотів був увійти до неї з вдаваним сміхом, перевести все на жарт або збрехати, що в мене жахливо розболілась голова, та вона голосно сказала з-за перегородки:

— Ідіть...

І я знову несвідомо підкорився, ввійшов за перегородку і побачив її уже в постелі: вона лежала, натягнувши ковдру до підборіддя, дико дивилась на мене зовсім чорними очима і стискала зуби, що постукували. І в нестямі розгубленості і пристрасті я смикнув ковдру із її рук, розкрив усе її тіло в одній коротенькій заношеній сорочці. Вона ледве встигла спіймати голою рукою дерев'яну грушу над узголів'ям і погасити світло...

Потім я стояв у темряві біля відкритого вікна, жадібно кутив, слухаючи шум прямовисної зливи, яка спадала у чорному мороку на мертве місто разом з яскравим і швидким трепетом фіолетових блискавок і дальніми ударами грому, думав, вдихаючи дощову свіжість, змішану з запахами міста, розпеченого за день: так, незрозуміле поєднання – цей жалюгідний закуток і ця божественно-грізна, гримуча і сліпуча у зливі велич, — і все більше дивувався і жахався: як же це я все-таки не зрозумів до кінця, з ким я маю справу і чому вона наважилась продати за три рублі свою дівочість! Так, дівочість! Вона гукнула мене:

— Закрийте вікно, дуже шумить, і йдіть до мене.

Я повернувся в темряві за перегородку, сів на постіль і, знайшовши і цілуючи її руку, став говорити.

— Пробачте, пробачте мені...

Вона байдуже спитала:

— Ви думали, що я справжня проститутка, та тільки дуже дурна або божевільна?

Я поспішно відповів:

— Ні, ні, не божевільна, я тільки думав, що ви ще мало досвідчена, хоч вже знаєте, що деякі дівчиці у відомих закладах одягають гімназичні сукні.

— Навіщо?

— Щоб здаватися цнотливішими, принагіднішими.

— Ні, я цього не знала. У мене просто немає іншої сукні. Я тільки цієї весни закінчила гімназію. Тут раптово помер тато, — мама померла давно, — я із Новочеркаська приїхала сюди, думала знайти тут через одного нашого родича роботу, зупинилась у нього, а він став приставати до мене, і я вдарила його і все ночувала на лавках у міському саду... Я думала, що умру, коли ввійшла до вас. А тут ще побачила, що ви хочете як-небудь спекатися мене.

— Так, я повів себе як дурень, — сказав я. — Я згодився впустити вас просто так, від нудьги, — я з проститутками ніколи не мав справи. Я думав, ввійде яка-небудь звичайнісінька вулична дівчинка, і я пригощу її чаєм, побазікаю, пожартую з нею,

потім просто подарую їй два-три рублі...

— Так, а замість цього ввійшла я. І майже до останньої хвилини намагалась тримати в голові одне: три рублі, три рублі. А вийшло щось зовсім інше. Тепер я вже нічого не розумію...

Нічого не розумів і я: темрява, шум зливи за вікнами, поруч зі мною лежить на постелі якась новочеркаська гімназистка, якої до цих пір не знаю навіть імені... потім ці почуття, що з кожною хвилиною все нестримніше ростуть в мені до неї... Я через силу вимовив:

— Чого ви не розумієте?

Вона не відповіла. Я раптом ввімкнув світло, — переді мною блиснули її великі чорні очі, повні сліз. Вона поривчасто піднялась і, закусивши губу, впала головою на моє плече. Я відкинув її голову і став цілувати її спотворений і мокрий від сліз рот, обіймаючи її велике тіло у спущеній з плеча заношеній сорочці, з безумом жалю і ніжності побачивши її запорошені смуглі дівочі ступні... Потім номер був повен крізь спущені штори ранковим сонцем, а ми все ще сиділи і говорили на дивані за круглим столом, — вона з голоду допивала холодний чай, що залишився звечора, і доїдала булку, — і все цілували один одного руки.

Вона залишилась у готелі, я з'їздив у село, і другого дня ми поїхали з нею на Мінеральні Води.

Осінь ми хотіли провести в Москві, але і осінь і зиму провели в Ялті – вона почала горіти й кашляти, в кімнатах у нас запахло креозотом... А весною я схоронив її.

Ялтинське кладовище на високому горбі. І з нього далеко видно море, а із міста – хрести і пам'ятники. І серед них, напевне, і тепер іще біліє мармуровий хрест на одній з найдорожчих для мене могил. І я вже більше ніколи не побачу його – бог милосердно позбавив мене від цього.

1944